

HAÁSZ JÁNOS

EGY DILETTÁNS POLIHISZTOR

Interjú Benedek Szabolccsal

Gyerekkora óta ír, gimnazista volt, amikor az első novelláit közölték, mégis éveken át ódzkodott attól, hogy írónak nevezzék. Több mint húsz könyve jelent meg, József Attila-díjas, mindamellett van polgári foglalkozása. Novellái, regényei és ismeretterjesztő kötetei jelennek meg, legutóbb a magyar királyok véresen komoly történetét mutatta be. Szolnokról és a megszépült gyerekkorról, a megfelelési kényszerről és az írás hajnali óráiról is beszélgettünk.

– Egy József Attila-parafrázissal kezdeném, a „költő vagyok – mit érdekelne engem a költészet maga?” mintájára: író vagy – mit érdekel téged az irodalom maga? Másképpen fogalmazva: hogyan viszonyulsz az irodalomhoz és önmagad írói létéhez?

– Éveken át ódzkodtam attól, hogy írónak nevezzenek. Például itt az Eső legvégén van egy kis lexikonféleség, névjegyek, hogy X. Y. ekkor látta meg a napvilágot, és a név mellett egy titulus, hogy író meg költő. Sokáig következetesen lehúztam itt is, hogy író.

– *Miért?*

– Nem tudom az észszerű magyarázatát. Lehet, hogy kishitűség, az is lehet, hogy egyfajta álszerénység. Annyi ember akar író lenni, vagy mondja magát írónak, hogy kialakult bennem egy lázadó, rebellis vagy trollkodó reakció. Akkor inkább engem ne nevezetek annak. Ez mostanra annyiban elmúlt, hogy nem szoktam lehúzatni, viszont magamtól nem írom oda, illetve ha megkérdik, odaírják-e, azt mondom, ne. Szóval ez jelez egyfajta viszonyulást az egészhez, hogy bármennyire is napi szinten írok, és jelennek meg könyveim, írásaim, valahogy nem merem magam egyértelműen íróként aposztrofálni.

– *Ennek szimbólumaként értelmezhető az is, hogy noha József Attila-díjas vagy, akinek több mint húsz könyve megjelent, nem az írásból élsz: van egy főállásod, egy polgári szakmád. Ez is szándékos döntés, hogy egzisztenciálisan is távolabb maradj az irodalomtól?*

– Így hozta az élet. Hogy klasszikusokat idézzek, Lennonnak az mondta a nagynénje, hogy „a gitározás klassz dolog, Johnny, de valamiből meg kell élned”. Nekem is azt mondták annak idején apámék, klassz dolog, hogy írogatok, és már gimnazistaként jelennek meg novelláim a megyei lapban, de valamiből meg kell majd élnem. Úgyhogy elvégeztem a közgazdasági egyetemet, noha nem sok affinitást éreztem hozzá. Akkoriban leginkább az járt a közgázra, aki nem igazán tudta még, hogy utána mi szeretne lenni.

– *Azt hittem, azok bölcsészkarra jártak, mint például én is.*

– Hát arra is, igen. Majdhogynem azt mondhatjuk, aki nem műszakira vagy orvosira járt, az jószerivel nem tudta, mi akar lenni. Én is úgy voltam vele, hogy nyerek öt évet, aztán majd meglátjuk, hol lesz állásom. Másrészt különösebben nem is izgatott, mert azt gondoltam, úgyis író leszek, de oké, azért megcsinálom az egyetemet, hogy otthon ne legyen balhé. Az egyetem után aztán lett állásom, s ennek idén pont huszonöt éve, így ezt a negyedszázadot is nagyjából azzal a várakozással töltöttem, hogy egyszer majd csak meg tudok élni az írásból. Aztán az elmúlt néhány évben beláttam, hogy ez nem fog bekövetkezni, vagy legalábbis minimális az esélye. Munka mellett szerkesztőként besegítettem az Esőnél, s kiadóknál is gondoztam könyveket. De ami ezekből meg a szerzői honoráriumokból befolyik, az inkább csak zsebpénz, megélni nem bírnék belőle. Úgyhogy muszáj a napi nyolc-kilenc órás melót csinálnom. Vagyis baromi leterhelt vagyok, amit mostanában egyre inkább érzek, de hát, hogy közhelyeket pufogtassak, egy jó hasonlatért nem adnak automatikusan retró kiflit. Úgyhogy a gitározás klassz dolog, Johnny, nekem viszont konkrétan meg kell valamiből élnem. S ehhez kétségtelenül jól jött a diploma.

– *Gimnazistaként már jelentek meg írásaid. De mikor lettél íróvá, még ha nem is szeretted ezt az elnevezést, mikor érezted azt, hogy az általad írt szövegek olyanok, amiknek másokhoz is el kell jutniuk?*

– Már az első leírt dolgaimtól kezdve. Általános iskolás éveimben nyaranta mindig megírtam egy úgynevezett „regényt”. A nagyszüleimnél nyaraltam, napközben kiültem a teraszra, és írtam, esténként pedig részleteket olvastam nagyanyáméknak, akik jószerivel semmit nem értettek ebből, de úgy éreztem, hozzátartozik a dologhoz, hogy én megírom, ők meghallgatják. Emellett amikor az iskolában fogalmazást írtunk, azt is úgy csináltam meg, hogy utána fel kelljen olvasnom. A kezdetektől fogva ilyen célból írtam szövegeket, nem valamiféle önterápiaként, magamnak szóló önkifejezésből, hanem direktben közönségnek szántam őket. Ez valahol most is így van, ami lehet, hogy nem feltétlenül jó, mert munkál az emberben a megfelelés, amikor öntudatlanul is az olvasók kegyeit keresi. Akár egy popsztár, aki eleve olyan dalokat szeretne írni, amik majd rákerülnek a toplistákra.

– *A gyerekkorban, a nyári szünetekben írt regényeid, szövegeid milyenek voltak? Mikről szóltak, illetve most így visszatekintve milyennek látod őket? Persze figyelembe véve, hogy hány éves korodban születtek.*

– Nem tudom. Egyszer ugyanis, még egyetemista koromban, elkapott valami dühroham, és a kilencven százalékát megsemmisítettem az addigi írásaimnak. Felgyújtottam őket a konyhai mosogatónál, még jó, hogy nem égett le a lakásunk. A szövegek nagy része megsemmisült, de néha fölbukkan egy-két korai zsenge, amelyek akkor valahogy nem kerültek a kezembe, így megúszták a gyújtogatást. Például van egy színdarabom Néró császár és Seneca konfliktusáról, a füzetre rá van írva, hogy '84-ben írtam, akkor tizenegy éves voltam. Kiposztoltam nemrég a Facebookra, hogy megtaláltam, és rám írt egy színházi rendező, hogy küldjem el neki. Először pironkodtam, hogy ez mégse olyan, végül lefénymásoltam, elküldtem. Most ott tart a dolog, hogy előadatná általános iskolásokkal, mert szerinte jópofa lenne. Ennek a szervezése a járvány miatt ideiglenesen megállt, de még bármi lehet belőle.

– *Jól sejtem, hogy a gyerekkorod nagy részét könyvek között töltötted?*

– Nem tudom, valahogy ez természetes volt, magától jött. Anyáméknál ott volt a polcon rengeteg könyv, történelem meg irodalom, és persze más jellegűek is. Apám mérnök, anyám orvos, de rengeteget olvastak. Nagyanyáméknál is ott voltak az akkoriban népszerű *A Világirodalom Remekai* sorozat darabja. Amikor náluk fetrengtem nyarakon át, nem volt még internet, tévécsatorna se nagyon nagyon. Olvastam hát. Sokat olvastam, de úgy emlékszem, hogy akikkel együtt bandáztunk, azoknál nem föltétlenül többet. Rendszeres programunk volt például a könyvtárba járás.

– *Ha már gyerekkor... A rocktörténelem velünk élő klasszikusát idézve: mi az, amit neked az a város, Szolnok adhatott? Bár Pesten születtél, de a gyerek- és kamaszkorodat Szolnokon töltötted. Hogyan gondolsz vissza rá?*

– Abszolút nosztalgijával. Az az érdekes, hogy régebben rendszeresen vágyakoztam, hogy Szolnokra menjek. Azóta már anyámék is elköltöztek onnét, szóval csak évente egy-egy napra járok oda, olyankor egy régi haverommal vagy egyedül mászkálok a városban. Sokáig ott volt bennem a vágyakozás: odautazni, szétnézni, felkeresni a régi helyeket. Vártam, hogy mikor szervezhetem úgy a munkahelyi meg a családi dolgaimat, hogy egy-egy napra leugorhassak. De miután 2015-ben megjelent *A kvarcóra hét dallama* című regényem, ami a gyerekeveimben játszódik, s a topográfija Szolnokhoz köthető, azóta elszállt belőlem ez a kényszerű vágyakozás. Most is örömmel megyek, nemrég is voltunk ott a családdal csak úgy mászkálni pár órát, de már nincs bennem, hogy bárcsak ismét ott lehetnék. Abban a regényben megírtam azt, ami számomra Szolnokot jelenti. Nyilván a gyerekeveit, a kamaszéveit utólag mindenki megszépülve látja, én is. De közben meg, amikor ott éltem, és történtek velem a dolgok, lehet, hogy nem éreztem magam annyira jól.

– *Ha már azt említed, megtörténtek a dolgok: mennyi a könyveid valóságalapja, van-e olyan valóság, amiből kinőnek a regényeid? Voltak-e Szolnokon rejtélyes öngyilkosságok, láttak-e Fiuménél cápát?*

– Minden egyes regényemben, minden egyes novellámban van valami valós alap. Egy bekezdésnyi esemény, egyetlen mondat, egy figura, akit láttam, akárcsak néhány villanásnyi időre is valahol. Vagy nem is föltétlen én. A barátaimtól is szoktam történeteket kapni, hogy írjam meg. A Szolnok-regény az én kiskamasz életem. Nyilván a benne szereplő rejtélyes öngyilkosságok nem történtek meg, a misztikus bűnügyi körítés írói eszköz volt

csupán. Ez megint abból jött, amiről már beszéltem, az olvasónak való udvarlásból: úgy gondoltam, nem feltétlenül lehet mindenkinek izgalmas, hogyan élt akkor egy tíz-egynéhány éves gyerek az Alföldön. Lehet, hogy számomra érdekes párás szemekkel a múltat fölidézni, de másokat így, pucéran nem föltétlenül köt le, ezért becsomagoltam ebbe a történetbe. Ugyanez esett meg *A fiumei cápával*, amiben a várost akartam megírni, és az akkori, múlt század eleji miliót, és azt is beépítettem egy kalandregényes történetbe. Elfogadom, hogy egyesek szemében ez fajta udvarlás az olvasónak nem feltétlenül pozitívum, de ez így működik nálam, már gyerekkoromban így írtam történeteket.

– *Fiatalon kezdte írni. Akkor nagyon fontos lehetett, hogy kik állnak az ember mellett, kik segítik tanácsokkal, konstruktív kritikával.*

– Amikor megírtam ezeket a „nyári regényeimet”, ősszel az általános iskolai magyartanáromnak is odaadtam őket, hogy olvassa el őket. Később a gimnáziuminak is megmutattam az írásaimat. Amikor pedig egyetemre jártam, és elkezdtem küldözgetni a lapoknak ezt-azt, Szolnokon megismerkedtem egy, a háború elől a Vajdaságból átmenekült költővel, P. Nagy Istvánnal, s ő volt, aki elmondta, milyen mai írókat olvassak, vagy akár azt is, hogyan néz ki egy olyan levél, amit elküldünk egy irodalmi lapnak.

– *Ez a szenvedélyes történetírás gyerekkorodban, említetted, hogy állandóan meséltél-írtál, Vámos Miklóst juttatja eszembe, aki hasonlóról beszélt nemrég az Esőnek adott interjújában. S akivel történetesen jóban is vagy. Hogyan kezdődött a szakmai kapcsolatodok?*

– Régóta ismerjük egymást, nem is emlékszem, hogy kezdődött pontosan. Talán úgy, hogy írtam egy recenziót valamelyik könyvéről, amit udvariasan megköszönt, s arra válaszoltam. Előbb levelezni kezdtünk, aztán összejární. Vannak más dolgok is, amik összekötnek, például a Beatles. Néha, miután elolvassa az aktuális könyvemet, elmondja, hogy mit csinált volna másként. Ő kevés dialógot ír, én viszont imádom beszéltetni a szereplőket. Szóval ez nem egy mester-tanítvány, s nem is klasszikus irodalmi kapcsolat. Baráti dolog, havonta, kéthavonta leülünk, beszélgetünk. Nem csak irodalomról, de persze arról is.

– *Idén tavasszal jelent meg a Király! A magyar uralkodók véresen komoly históriája című könyved. Írtál már Beatlesről, a 86-os magyar aranycsapatról, szóval el-elkalandozol a szépirodalomtól. Ez mennyire tudatos?*

– Nem szeretem azt mondani, hogy vannak mesterek vagy példaképek előttem, még kedvenc írókat se tudnék megnevezni, inkább olyanokat, akiket szívesen olvasok. De azért vannak klasszikus eszmeképeim, mondjuk Szerb Antal, aki amellettt hogy regényeket és novellákat írt, rengeteg ismeretterjesztő írást, esszét is. Bennem van egy dilettáns, enyhén grafomán polihisztor, akit nagyon sok minden érdekel, a Beatles, a Mezey-válogatott, a történelem. És hát nem lehet mindent irodalomként megírni. Nyilván a mexikói futballvélbén történekről nem lehet regényt írni – legalábbis most még. Lehet, hogy egyszer majd igen, ha valakit érdekel, nem mintha annyira regényes dolog lenne. És amiről nem tudok irodalmat írni, arról írok mást.

– *A mostani királyos könyv ötlete hogy jött?*

– Mindig is érdekelték a magyar királyok. Álomból felébresztve fel tudom sorolni őket végig, de ez már általános iskolás koromban is így volt. Leszármazási táblázatokat nézegettem, meg az uralkodói dinasztiai családíait. Szóval volt esélye, hogy egyszer majd írok a királyokról. Ugyanakkor nagy, A4-es méretű színes albumok már megjelentek

róluk, hogy Szent Istvánnak mit köszönhetünk, vagy Mátyás alatt milyen volt az élet. Ezért gondoltam, hogy ha én is írok a királyokról, akkor inkább olyat, ami a fiatalok érdeklődését megragadhatja. Mert azt láttam, hogy a gyerekeket érdekelné a történelem, csak néha

bifláznivalóként van nekik feladva, s az elveszi a kedvüket. Évszámok magolása, definíciók, hogy mit értünk ipari forradalom alatt – ez nem tudja lekötni egy tizenéves figyelmét, pláne manapság, amikor nonstop jönnek az ingerek. Pedig a magyar királyokkal rengeteg olyasmi megesett, ami érdekes lehet számukra is. Ez volt az egyik kiindulópont. A másik pedig, hogy pár éve láttam egy iskolai oktatótablót, tudod, egy olyan időszakot, amely végigmegegy a magyar történelmen és államfőkön, Árpádtól a közelmúltig. És volt mellette egy kis jelmagyarázat, hogy megvakították, megfojtották, száműzték, elkergették, ilyesmi. Néztem, hogy basszus, véres események egymás után. Így jött aztán a könyv alcíme, hogy magyar uralkodók véresen komoly históriája, rájátszva, hogy a trón körül valóban elég sok vér folyt, de mégis egyfajta humorral írtam le ezeket, ami megkönnyítheti a befogadást.

– *Amikor megírtad, a gyerekekkel tesztelted, hogy nekik bejön-e?*

– Nekik éppenséggel nem. Mások gyerekeitől hallottam, hogy megfogta őket, elvette a recenzióra készülő apától a tizenéves lány, és csak végigolvasás után adta vissza neki. Az én lányaim még nem olvasták, most inkább a One Directionnel és Taylor Swifttel vannak elfoglalva. Tökre megértem, ennyi idősen én is javában Beatlest bömbölttettem. Mondjuk mostanság is...

– *Nagyon termékeny szerzőnek tűnsz. Negyvennyolc évesen sok regényed, novellásköteted jelent meg, folyamatosan, mondhatni, heti rendszerességgel publikálsz. Mennyire írsz könnyen, mi a munkamódszered?*

– Nem vagyok pepecselős, s ez megint lehet negatívum. Valójában ezt is az állásomra, az életmódomra lehet visszavezetni. Hajnalban ébredek, akkor van időm és lehetőségem írni, utána indítani kell a napi rutint. Egyszerűen nem engedhetem meg magamnak azt a luxust, hogy pepecselős legyek. Nap mint nap kényszerű pontossággal be van osztva, hogy mi az az időintervallum, amikor írással foglalkozhatok. Ez annyira belém épült, annyira megszoktam az elmúlt huszonöt évben, hogy ha egy mondat vagy bekezdés közben azt látom, hogy indulnom kell az irodába, le tudom tenni a tollat, mármint a billentyűzetet úgy, hogy másnap ugyanazzal a svunggal tudom folytatni ugyanonnét. Ez egyrészt pozitívum, másrészt, elismerem, ad némi felszínességet, mert nem mindig van időm arra, hogy bele-mélyedjek a szövegbe, például egyes mondatokon hosszan agyaljak.

– *Az, hogy van egy polgári foglalkozásod, többször előjött az interjúban. A munkahelyeden téma, hogy te író vagy?*

– Egy-egy kolléga szokott dedikálást kérni, bejönnek az irodába, hogy írjam alá ezt vagy azt a könyvet. De ezen túl nem beszélünk erről.

– *Ötvenhez közel sokan szoktak számvetést készíteni. Te csináltál ilyet? Mennyire vagy elégedett az eddigi pályáddal, van-e olyan könyved, amire különösen szívesen emlékszel vissza?*

– Ez Janus-arcú dolog. Annak idején, amikor húszévesen elkezdtem komolyabban írni, ostromolva a folyóiratokat a kézirataimmal, lépésenként tűztem ki magam elé a célokat. Úgy voltam vele, először jelenjek meg egy irodalmi lapban. Utána jött az, hogy olyanban, ami kapható az Írók Boltjában. További cél volt, hogy jelenjen meg legalább egy könyvem, aztán az is, hogy jelenjen meg olyan könyvem, ami keménytáblás, aztán hogy legyen olyan, amit lefordítanak. Ha így nézem, ezek kábé megvalósultak. Ugyanakkor nem vagyok

az irodalmi élboly része, nem vagyok azok közt, akik évről évre megjelennek az ilyen-olyan listákon, shortlisteken, akik rendszeresen díjakat kapnak. Emiatt egyfajta hiányérzet és talán sértettség is van bennem, de már nincsenek álmatlan éjszakáim.

– *Egyébként milyennek látod a kortárs magyar irodalom helyzetét?*

– Ha belülről nézzük, akkor nagyon pezsgő. Jelennek meg jó művek, sokan akarnak írni, tehetséges írók bukkannak fel. Viszont eltávolodva azt látni, hogy azok a vezéralakjai az irodalomnak, akiket belülről annak látunk, kívülről sokkal kevésbé léteznek. Van egy jól körülhatárolható réteg, amelyik olvas, és ismeri a mai magyar irodalmat, de ez az összalakosság-hoz képest elenyésző. Ha kimegyek az utcára, és mondok egy olyan író, aki szerintem vagy szerintem ismert, rendszeresen olvassuk, jó, ha minden huszadik járókelő rávágja, ó, hát őt én is ismerem. Nyilván ez más korokban is hasonlóan lehetett, ha nem is ilyen arányban. Egyre inkább szűkül az a réteg, amely irodalmat olvas. Valaki nemrég mondta is, hogy azért is érdemesebb ismeretterjesztő műveket írni, mert azokat az emberek inkább elolvassák, mint egy regényt.

– *Ez azért is érdekes, mert amikor Krasznahorkai László a legújabb könyve kapcsán adott neked interjút, azt panaszolta, hogy a magaskultúrának vége, az irodalom tömegtermék lett. Valahogy úgy fogalmazott, hogy az írók elfelejtették a 20. századot és annak szóművészeti forradalmait, és észrevétlenül visszatértek a 19. századi realizmushoz. Lehet tömegtermék az, amiről csak egy szűk kör értesül? Egyáltalán, mennyiben értesz egyet Krasznahorkaival?*

– Ez egy dilemma, nevezetesen, hogy udvaroljunk-e az olvasóknak, szerezzük-e őket vissza, vagy csináljuk l'art pour l'art, hiszen remélhetőleg mindig lesz egy szűk réteg, amely hajlandó olvasni azon túl is, hogy a híreket és a közösségi oldalakat végiggörgeti a képernyőn. Ahogy említettem, én is tudatosan teszek a munkáimba olyan körítést, amitől azt reméltem, hogy fogyaszthatóbbak lesznek. De nem biztos, hogy igazam van, vagy ne lehetne más út. Például most olvasom az Ulyssést. Eddig nem mertem nekikezdeni, idegenkedtem tőle, aztán nemrég nekivágtam, és baromira élvezem. Gyorsan hozzáteszem, hogy az új magyar fordításról van szó, ami azért olvasmányosabb Szentkuthyénál. Szóval lehet, hogy mégiscsak van arany középút. Egyébként az ilyen kérdéseknél szoktam bedobni a Beatlest, amely megtalálta azt a keskeny pallót; fogytak is a lemezek, és nem mellesleg már a pályafutásuk idején klasszikusként kezdték számontartani az együtttest. De az ilyesmihez tényleg oltári nagy tehetség kell. Valamint szerencse.

– *Utóbb neked ismeretterjesztő könyveid jelentek meg, mintha megfogadtad volna azt az általad korábban említett tanácsot, hogy azt kell írni, annak van piaca. Most is ilyenén dolgozol?*

– Nem, most regényt írok, méghozzá egy viszonylag nagy terjedelmű regényt, ami jövőre fog megjelenni. Most tartok ott, hogy újra és újra végigmegegyek rajta, javítom, átírom, farigcsálom. Ez most nem történelmi, hanem napjainkban játszódó könyv lesz, egy rockzenekarról szól, amely egy járvány után megpróbál visszatérni a koncertek világába. De mégsem lehet zökkenőmentes a visszatérés, nem úgy alakulnak a dolgok, ahogy eltervezték, előbukkannak bizonyos múltbéli történések, mondjuk úgy, kidőlnék a csontvázak a szekrényből.

– *Ez értelmezhető szimbolikusan is? Úgy értem, mit gondolsz arról, hogy a járvány most már remélhető lecsengése után visszatérhet-e az életünk abba a mederbe, amiben volt, s mehet-e minden tovább változatlanul, vagy lesznek a pandémiának olyan mélyreható társadalmi, politikai, gazdasági következményei, amik miatt, ahogy mondtad, nem lehet zökkenőmentes a visszatérés?*

– Nem hiszek, eddig se hittem az olyan kijelentésekben, hogy a járvány után majd minden megváltozik, mindenki észhez tér, környezettudatosak leszünk, nem zabálunk annyi húst, nem pörgetjük ezerrel a légkondit, és nem dobáljuk tele PET-palackokkal az óceánt. Azért is érdemes a történelmet tanulmányozni, mert abból kiderül, hogy az ember alaptermészete viszonylag keveset változott. Tény, hogy rengeteget szelődültek a dolgok, sokkal kényelmesebb és biztonságosabb most élni, mint akár az előző évszázadban is, ám az ember ettől függetlenül megmaradt önzőnek, és elsősorban a rövid távú érdekeit nézi. Ez a hozzáállás talán még az állatvilágból ered. Az állatot is az érdekli, hogy jóllakjon, szaporodjon, és legyen búvóhelye. De ha csupán azt nézed, hogy most a járvány miatti védekezés nyomán még több lett a műanyag, akkor kiderül, hogy bizonyos dolgok nem oldhatók meg egymástól függetlenül. A történelem nagy járványainak is volt hatásuk, például a polgárosodást és a kapitalizmus létrejöttét vissza lehet vezetni, mondjuk, a fekete halál utáni hatalmas munkaerőhiányig, de ezek kényszerű változások voltak. Nem akarok mindenáron negatív felhangokat megütni, ám attól tartok, legalábbis a történelem is azt mutatja, hogy tartós, igazi változásokat a kényszer szokott hozni. Azt pedig egyelőre nem tudjuk felmérni, hogy a mostani kényszer mekkora.

